

Шевченко Алла Анатоліївна
заступник директора з виховної роботи
Київського коледжу будівництва,
архітектури та дизайну,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: shev4enko-aa@yandex.ua

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто вплив національно-культурних цінностей на соціалізацію особистості та її духовний розвиток. Основну увагу приділено проблемі виховання ціннісних орієнтацій – духовних, загальнолюдських, національних, які значно впливають на соціалізацію людини – процес засвоєння та відтворення нею культурних цінностей і соціальних норм, саморозвиток і самореалізацію в суспільстві. Значна увага приділена виховному впливу сім'ї у формуванні духовного потенціалу особистості. Доводиться, що вплив національно-культурних цінностей – це зміни у формуванні духовної культури особистості.

Ключові слова: національно-культурні цінності, особистість, сім'я, соціалізація, духовний розвиток, культура.

Шевченко Алла Анатоліївна, заместитель директора по воспитательной работе Киевского колледжа строительства, архитектуры и дизайна, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Влияние национально-культурных ценностей на социализацию личности

В статье рассмотрено влияние национально-культурных ценностей на социализацию личности и ее духовное развитие. Основное внимание уделяется проблеме воспитания ценностных ориентаций – духовных, общечеловеческих, национальных, которые значительно влияют на социализацию человека – процесс усвоения им культурных ценностей и социальных норм, саморазвитие и самореализацию в обществе. Значительное внимание уделяется воспитательному влиянию семьи в формировании духовного потенциала личности. Доказывается, что влияние национально-культурных ценностей – это изменение формирования духовной культуры личности.

Ключевые слова: национально-культурные ценности, личность, семья, социализация, духовное развитие, культура.

Shevchenko Alla, Executive Director for educational work of the Kiev College of Architecture and Design

Impact of national and cultural values on socialization of the personality

The article examines the impact of national and cultural values on socialization of the personality and its spiritual development. Main attention is related to problem of the education of value orientation such as spiritual, human, national with have a significant influence on human socialization.

Spiritual development of the person includes a system of ethical values and national cultural landmarks which are implemented in the subjective selection of ideals, objective rating system and specific human behavior. One of the most important is a problem of education and preservation of spiritual values of the younger generation, cultural and spiritual values which are the basis of human existence.

The formation of values is a continuous process of socialization and plays a major role in its formation. On the other hand, according to O. Halus, the socialization of personality is strongly affected by a variety of natural, spontaneous processes occurring in the environment.

The national and cultural values, perceptions, attitudes and axioms – a product of our history and culture, which continuous during centuries. Personality is the main value in this system of values. US scientists John. Mead, E. Ericson, K. Rogers took a considerable attention to the phenomenon of identity. They saw the task of science in comprehending of the cultural content of social phenomena, not the formation of certain principles which would give the benefit to the public. His ideas had a great influence on the development of concepts of socialization in terms of subject approach.

The article analyzes the views of scientists to determine the spiritual values of national culture. Thus, the Charles B. notes that the value of the current generation – is the spiritual values that belong to the people, local community and form the basis of their existence and development. They are formed during the historical development of the nation, development of its material and spiritual culture.

Today, modern youth honors the values of personality that are inherent to all human generations, because every young person have to understand and care about the development of the fundamental principles that were laid in society, in family. According to, G. Sytnyk major Ukrainian national values include: state sovereignty; territorial integrity; the democratic foundations of development; hard work; spirituality; family; equality of peoples inhabiting Ukraine; dedication in protecting the homeland; social justice; collectivism; material and spiritual heritage of the people of Ukraine; peacefulness; tolerance; goodwill. It is the highest moral values based priorities of the Ukrainian people.

That family has a great influence on socialization, teaches and uses the family tradition in shaping the moral values of the individual. One of the challenges of modern family is learning moral values, ideals, cultural traditions, ethics of relations between loved ones and providing spiritual unity of generations. Family traditions combine social traditions which they appear in family life, and specific rules and regulations adopted by each family. They act as a kind of model behavior, cultural patterns and norms of moral relations. Their existence in the family depends on the nature of relationships and the influence of cultural factors.

Another important social institution that affects the socialization of the individual is culture, says N. Babenko. This is the way of human existence, the form by which all social content becomes human development. Socializing function of culture focused on the transfer and assimilation of cultural heritage. Absorbing the culture, man acquires its spiritual sense – moral ideas, attitudes, behavior and expression, aesthetic tastes. As a means of socialization, culture of controls, regulates, organizes the behavior of social interaction.

However, in today's Ukrainian society there are a number of negative phenomena that complicate preservation of national cultural values. Public morality is not yet sufficiently developed, since its basis is the Soviet totalitarian values that had gone into the past. The problem for youth is its self-determination, as the vast number of young people perceive life through a social majority. Modern young person is hard to find mutual understanding with society, adult generation, so we need to find ways of voluntary subordination of his actions to the moral requirements of society.

The biggest impact of all processes contradictions that occur suffers from, primarily, the family as the most important center of society. Changes occurring in our country, promote the growth of the family role in the morality formation of the younger generation.

The current period of society development requires new approaches to education and future generations. A measure of social development has always been a measure of cultural and spiritual nature of human.

Human socialization is a process of learning and its reproduction of cultural values, social norms, self-development and fulfillment in society. Significant attention is taken to nurturing influence of family in formation of spiritual potential of the personality. It is saying about the impact of national and cultural values which change in the formation of spiritual culture

Key words: national cultural values, personality, family, socialization, spiritual development and culture.

Духовний розвиток особистості включає в себе систему ціннісних морально-етичних та національно-культурних орієнтирів, що реалізуються в суб'єктивному виборі ідеалів, об'єктивній системі оцінок і конкретних вчинків людини. Формування духовного світу особистості – справа надзвичайно складна, особливо в наш час, з його протиріччями, проблемами, деформаціями цінностей. Духовна сфера життєдіяльності людини утверджується як провідний напрям її виховання і розвитку під впливом різних соціальних факторів.

Національно-культурні, духовні цінності, загальна культура та культура спілкування у своїй основі спирається на глибоку моральну культуру. Сьогодні значно актуалізується проблема виховання ціннісних орієнтацій – духовних, загальнолюдських, національних, які значно впливають на соціалізацію людини – процес засвоєння та відтворення нею культурних цінностей і соціальних норм, саморозвиток і самореалізацію в тому суспільстві, у якому вона знаходиться. Особливого значення набуває проблема виховання та збереження духовних цінностей молодого покоління, системи культурних та духовних цінностей, які лежать в основі людського буття.

Сукупність духовних цінностей складає культурний код народу, як стверджує Ю. Чеботарьов. Сучасний науковець Ю. Сурмін доводить, що базовими цінностями сучасного українського суспільства є: духовність, сімейні цінності, свобода, мир і злагода, національно-культурні цінності, патріотизм [27, с. 87]. Адже, національно-культурні цінності, зокрема їхній вплив на духовний розвиток особистості, спрямовані на вирішення однієї з найактуальніших проблем сучасності – формування через духовне наставництво, духовну взаємодію батьків, сім'ї, інших соціальних інститутів, – духовно-морального ідеалу особистості.

Теоретичне обґрунтування значущості духовних цінностей достатньо глибоко вивчають Н. Бабенко [2], О. Белих [6], О. Олексюк [23], О. Семашко [28], Б. Нагорний [21], Д. Чернилевський [29], В. Яковенко [30]. Теоретико-методологічні засади духовних цінностей знайшли своє відображення у працях В. Андрущенко [1], Л. Губерського [11], М. Євтуха [15], В. Кременя [19], Б. Лихачова [20], М. Нікандрова [22], Т. Петракової [24], Д. Чернилевського [29]. Окремі аспекти проблеми людини та її духовних цінностей були розглянуті в дисертаційних дослідженнях Д. Балдинюк [4], Г. Гуменюк [12], І. Гущиної [13], О. Зубаревої [17] та інших.

З огляду на вищезазначене, об'єктом нашого дослідження є національно-культурні цінності. Предметом – вплив національно-культурних цінностей на соціалізацію особистості. Мета – теоретично обґрунтувати зв'язок національно-культурних та духовних цінностей на процеси соціалізації особистості.

Будь-яке суспільство на кожному етапі свого розвитку виробляє певну систему соціальних і моральних цінностей, свої ідеали, норми й правила поведінки та зацікавлене в тому, щоб кожна людина, сприйнявши і засвоївши їх, змогла жити в ньому, стати його повноцінним членом. Формування цінностей та ціннісних орієнтацій є безперервним процесом соціалізації особистості, що

відіграє велику роль у процесі її становлення та саморозвитку. З іншого боку, як стверджує О. Галус, на соціалізацію особистості великий вплив мають різноманітні стихійні, спонтанні процеси, які відбуваються у навколишньому середовищі. Тому сумарний результат таких цілеспрямованих і стихійних впливів не завжди передбачуваний і не завжди відповідає інтересам суспільства [10, с. 74].

Національно-культурні цінності, уявлення, установки і аксіоми – це продукт нашої історії та культури, який пройшов багатовікову еволюцію. В цій системі цінностей особливою і основною цінністю є особистість. Американські вчені, як зазначають О. Галус, Дж. Мід, Е. Еріксон, К. Роджерс, значну увагу приділяли феномену ідентичності, яка формується в індивіда соціальними процесами, що, своєю чергою, детермінуються соціальною структурою. Вони вбачали завдання науки в осягненні культурного змісту суспільних феноменів, а не формування певних принципів, які б приносили користь суспільству. Ідеї вчених мали великий вплив на розробку концепцій соціалізації з точки зору суб'єкт-суб'єктного підходу. У міжнародній десяти томній енциклопедії з питань виховання її автори – прихильники цього наукового підходу – відмітили, що останні дослідження характеризують соціалізацію як систему комунікативної взаємодії суспільства й індивіда [10, с. 69–70].

Тільки за умови прищеплення особистості духовності національного виховання, загальна культура може спиратись на глибоку моральну культуру, що переходить у переконання, прагне удосконалюватись, взаємодіяти з існуючими віруваннями, розуміннями бажань і намірів. Циклічне проходження такого процесу практично і здійснює вплив на соціалізацію особистості.

Досліджуючи духовні цінності національної культури, В. Карлова зазначає, що цінності сучасного покоління – це духовні цінності, що належать народів, національній спільноті й становлять основу їх існування та розвитку. Вони відіграють у житті суспільства роль особливих інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад і, виступаючи у формі ціннісних настанов, орієнтацій, соціально-політичних ідеалів, ідей, утворюють духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості. Національні цінності формуються в ході історичного розвитку нації, розвитку її матеріальної і духовної культури, у цілком визначеному економічному та геоекономічному середовищі, під прямим та опосередкованим впливом існуючих політичних та економічних відносин і національних традицій [18].

Сьогодні втішає те, що сучасна молодь шанує такі цінності особистості, які притаманні всім поколінням людства, адже кожна молода людина повинна усвідомити свою важливість для країни, у якій живе, та дбати про розвиток тих першооснов, які були закладені в суспільстві, родині.

Досліджуючи особливості української ціннісної системи, Г. Ситник до основних українських національних цінностей відносить: державний суверенітет; територіальну цілісність; демократичні основи розвитку; працелюбство; духовність; сім'ю; рівноправність народів, які населяють Україну; самовідданість під час захисту Батьківщини; соціальну справедливість; колективізм; матеріальне та духовне надбання народу України; миролюбність; толерантність; доброзичливість. Підставою для класифікації пріоритетних національних цінностей дослідники вважають форми духовного життя і духовної діяльності такі як: суспільно-політична сфера, правові відносини, мораль, релігія, мистецтво, науково-теоретична діяльність та інші ділянки духовної культури. До цінностей політичного життя належать: розбудова національної державності, досягнення злагоди в суспільстві, соборність, утвердження демократичних принципів співжиття, забезпечення реального суверенітету. До правових цінностей вони відносять: досягнення гармонії прав і обов'язків громадян, повагу до закону, правове забезпечення функціонування української мови тощо. Вищими цінностями (абсолютами) дослідники вважають добро, справедливість, гідність, гуманізм, патріотизм, працелюбність, дружбу, любов, вірність. Саме на вищих цінностях ґрунтуються моральні пріоритети українського народу [26, с. 369–370].

Сучасний науковець Н. Добровольська зауважує, що розвиток національної свідомості як складової національно-культурних цінностей безпосередньо пов'язаний з розвитком ціннісних орієнтацій особистості. Поняття "ціннісна орієнтація" було введено американським соціологом Т. Парсонсом. Ця проблема вперше стала предметом розгляду в радянській науковій літературі в роботах В. Ольшанського, А. Здравомислова та інших, які чітко визначили основні критерії щодо визначення ціннісних орієнтацій, зокрема: 1 – ідеологічне, політичне, моральне, естетичне оцінювання конкретним суб'єктом навколишньої дійсності та орієнтація в ній; 2 – спосіб певної диференціації об'єктів індивідом за їх значимістю; 3 – ціннісні орієнтації як складова національної свідомості, які формуються в процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду та виявляються в її цілях, переконаннях, інтересах, тобто в процесі соціалізації. Своєю чергою, соціалізація – це процес передачі суспільного досвіду даної культури (ролей, цінностей, умінь, знань, норм) індивідуальним членам суспільства, тобто процес, завдяки якому людина навчається мислити й діяти відповідно до рівня засвоєння та активного застосування соціально-політичного досвіду, набутого за умов безпосереднього навчання з іншими людьми, суспільством у цілому [14, с. 217–118].

Ціннісні орієнтації є порівняно стійкими величинами особистості щодо її ставлення до сукупності матеріальних, соціальних, духовних благ. Такі показники узагальнюють життя та життєвий

досвід, який накопичений особистістю в процесі соціалізації та спрямовується на реалізацію багатьох життєвих питань.

На думку А. Здравомислова, світ цінностей – це, передусім, світ культури в широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, її моральної відомості, її прихильність до тих оцінок, у яких виявляється міра духовного багатства особистості [16, с. 127]. З точки зору О. Вишневського, духовні цінності поділяються на: абсолютні (вічні), національні, громадянські, сімейного життя та особистого життя [9, с. 293]. М. Боришевський, переконує, що систему духовних цінностей особистості утворюють ряд підсистем, а саме: моральні цінності; громадянські цінності; світоглядні цінності; екологічні цінності; естетичні цінності; інтелектуальні цінності; валеологічні цінності [7, с. 23].

Цивілізованість дає змогу орієнтуватися на рух гуманізму і демократії, раціональності і толерантності, моральних засад особистості і політики, гуманізації соціальних умов життя і людського існування. Отже, на передній план висувуються ідеї цінності людини. Національна свідомість базується на таких цінностях сучасного цивілізованого суспільства, як: поважання внутрішньої цінності кожної особистості, свобода, яка невіддільна від моральної відповідальності, поважання поглядів інших, толерантність, високі духовні і моральні цінності, правова і демократична культура [14, с. 220]. Це говорить про те, що усвідомлення особистістю потреби формування своєї ідентичності, невід'ємності від своїх коренів складає узагальнений ціннісний орієнтир у процесі духовного розвитку людини.

Безумовно, людина може оцінювати лише те, що ввійшло з нею у чуттєвий чи розумовий контакт. Звідси випливає, що світогляд поєднує в собі інтелектуально-розумові й почуттєво-емоційні компоненти. А тому він синтезує низку інтелектуальних утворень: знання, бажання, інтуїцію, віру, надію, життєві мотиви, мету тощо, а складовими світогляду особистості постають погляди, переконання, принципи, ідеали, цінності, вірування, життєві норми та стереотипи. З огляду на означене, структура світогляду особистості охоплює такі основні компоненти, як пізнавальний, ціннісно-нормативний, емоційно-вольовий і практичний. І якщо пізнавальний компонент світогляду базується на узагальнених знаннях про світ і, систематизуючи й узагальнюючи результати індивідуального й суспільного пізнання та стилі мислення, готує підґрунтя для виявлення практичного компонента з його реальною готовністю людини до певного типу поведінки в конкретних обставинах, то емоційно-вольова складова свідомості допомагає отриманні знання й норми перетворювати на особисті погляди, переконання, вірування, формуючи ціннісно-нормативний комплекс особистості, що включає цінності, ідеали, переконання, вірування, норми, директивні дії тощо. До системи цінностей особистості також входять уявлення про добро та зло, щастя й нещастя, мету й сенс життя (наприклад, життя – це головна цінність людини, безпека людини – це теж велика цінність тощо). Навіть стислі характеристики основних структурних компонентів світогляду дають можливість стверджувати, що сукупність поглядів, оцінок, норм і установок визначають відношення людини до світу й постають орієнтирами і регуляторами людської поведінки [5, с. 4].

В українському суспільстві однією із традиційних національно-культурних цінностей є сім'я. Сім'я є природним середовищем, в якому здійснюють взаємний вплив погляди декількох поколінь, еволюціонують (особливо в умовах радикальних змін у суспільстві), стосунки між батьками, сімейні правила, традиції. Вони закладають основи характеру, виробляють світогляд і певні норми моральної поведінки підрастаючого покоління.

Саме родина здійснює великий вплив на соціалізацію особистості, прищеплює і використовує сімейні традиції у формуванні моральних цінностей особистості. Засвоєння моральних цінностей починається із самого народження, у повсякденному спілкуванні в сім'ї, із засвоєння її звичаїв, традицій і є важливим у будь-якому віці. Одним із завдань сучасного сімейного виховання є засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємостосунків між близькими людьми та забезпечення духовної єдності поколінь, збереження традицій, як національно-культурних цінностей Традиції, які є носіями багатовікового духовного досвіду, дають можливість особистості знайти стійку морально-психологічну опору. Сімейні традиції є поєднанням суспільних традицій у тій мірі, в якій вони відображаються в житті сім'ї, та специфічних норм і правил, прийнятих у кожній конкретній родині з унікальними для кожної окремої сім'ї культурно-історичними ознаками. Вони виступають як певні моделі поведінки, культурні зразки та норми моральних відносин. Їх існування у сім'ї залежить від характеру стосунків, діяльності та впливу соціокультурних чинників.

Питання цінностей у вихованні дітей та молоді є досить актуальним, адже на всіх історичних етапах розвитку українського суспільства сім'я завжди була фундатором збереження національних, культурних, духовних, державних інтересів. В українській родині завжди були ідеали сім'ї, на них з покоління в покоління передавали звичаї і традиції роду щодо виховання молоді [25, с. 185].

Ще одним важливим соціальним інститутом, який впливає на соціалізацію особистості є культура, як стверджує у своїх працях Н. Бабенко. Під культурою ми розуміємо спосіб людського існування, форму, за допомогою якої все соціальне набуває змісту людської самовизначеності. Вона

містить ціннісні орієнтації, колективні настановлення, уявлення про природний і соціальний світ, об'єктивовані норми моралі та права тощо. Соціалізуюча функція культури зорієнтована на передачу і засвоєння культурного спадку. Вбираючи в себе культуру, людина набуває свого духовного змісту – моральних уявлень, поглядів, стереотипів поведінки і самовираження, естетичних смаків тощо. В процесі соціалізації здійснюється взаємодія індивідуальних та культурних процесів. Складні зміни в поведінці індивіда набуваються в результаті досвіду і передаються через культуру. Як засіб соціалізації, культура контролює, регулює, впорядковує поведінку суб'єктів соціальної взаємодії. Стосовно окремої особистості культура, як ресурс розвитку, сприяє формуванню суб'єкта історичної дії [7, с. 21].

Таким чином, сьогоденне становлення української державності, бажання інтеграції у світове співтовариство, побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, її духовну культуру, націю. Сучасний період розвитку суспільства вимагає нових підходів до формування та виховання прийдешніх поколінь. Мірою розвитку суспільства завжди була міра культури, духовної сутності людини. Зневага до виховання, є загибеллю людей, родин, держав і всього світу, зазначав Я. Коменський.

Цілком слушно відмічає український дослідник Г. Косуха, що в основі духовно-національного відродження мають бути цінності, які зрозумілі і близькі кожній людині, незалежно від її політичних, релігійних та інших поглядів і переконань, становища в суспільстві. Відкриття українському народу такого роду цінностей і становить головні завдання сучасної культури, сенс того, що можна було б назвати новою духовністю. Здатність до такого оновлення залежить від того, які суспільно корисні цінності будуть прищеплені особистості сьогодні.

Проте в сьогоденньому українському суспільстві існує ще і ряд негативних явищ, які ускладнюють збереження національно-культурних цінностей. Суспільна мораль ще не достатньо розвинута, оскільки її основою є радянські тоталітарні цінності, які вже відійшли у минуле. Процес соціалізації (передачі молодому поколінню норм і традицій, вироблених попередніми поколіннями) порушився, оскільки кардинально змінилася ідеологія. Проблемним для молоді є її самовизначення, адже переважна кількість молодих людей сприймають життя через соціальну більшість. Сучасній молодій особистості важко знайти взаєморозуміння з суспільством, дорослим поколінням, тому потрібно шукати шляхів добровільного підпорядкування своїх дій моральним вимогам суспільства. Ці поняття тісно пов'язуються з проблемами моральності, з поняттям обов'язку, відповідальності, самосвідомості, самооцінки, гідності, переконання тощо.

Найбільший вплив усіх процесів, суперечностей, що відбуваються, відчуває на собі, першою чергою, сім'я як найважливіший осередок суспільства. Характер реалізації всіх її функцій залежить від стану суспільства в цілому. Зміни, що відбуваються в нашій країні сприяють зростанню ролі сім'ї в процесі формування моральності молодого покоління [8, с. 157].

Це пояснюється тим, що повноцінний моральний вибір, твердість моральних позицій особистості передбачають наявність загальної основи для самоствердження. Цінності набувають сенсу, реалізуються та впливають на особистість як ціннісні орієнтації. Вплив національно-культурних цінностей – це зміни в світі культури особистості. Потреби, інтереси, здібності, цінності – взаємодіючі елементи моральної свідомості та поведінки особистості. Тому саме в нинішніх умовах є дуже важливим становлення нової системи морально-духовних цінностей, нового світогляду, який би базувався на глибоких культурно-духовних традиціях нашого народу.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – 2-ге вид. доповн. – К.: Знання, 2008. – С. 819.
2. Бабенко Н. Б. Духовний світ молоді в сучасному українському суспільстві / Н. Б. Бабенко // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 2. – С. 10–12.
3. Бабенко Н. Б. Особистість в сучасному українському суспільстві: процеси соціалізації та становлення / Н. Б. Бабенко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – 2014. – № 1. – С. 258.
4. Балдинюк О. Д. Соціальна робота у сфері дозвілля: слов.-дов. / уклад.: О. Д. Балдинюк. – Умань: Софія. – 2008. – С. 147.
5. Берегова Г. Д. Ціннісні орієнтації у новому світогляді сучасної особистості / Г. Д. Берегова // Культура і сучасність. – К.: ДАККІМ, 2013. – № 4. – С. 3–5.
6. Белих О. С. Ціннісно-потребнісна сфера як фактор духовного формування студентської молоді / О. С. Белих // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 13 (2). – С. 198–205.
7. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. Боришевський; за ред. О. В. Сухомлинської // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. – К.: АПН України, 1997. – С. 21–25.

8. Виховна робота в технікумах, коледжах: з досвіду роботи ВНЗ I-II р. а. / редакційно-видавничий відділ Навчально-видавничого центру МАПУ. – 2006. – № 5. – С. 157.
9. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. / О. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 528.
10. Галус О. М. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах / О. М. Галус // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – Хмельницьк, 2010. – № 2. – С. 69–75.
11. Губерський Л. Г. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л. Г. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К., 2002.
12. Гуменюк Г. Психологічне обґрунтування заходів пропагування психологічного виховання і здорового способу життя серед сучасної молоді: монографія / С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, О. М. Кокун, Г. В. Гуменюк та ін. / за заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: ДП, інф. – аналіт. агентство, – 2012. – Вип. 22 – С. 108–118.
13. Гущина Т. Ю. Внутрішньоособистісний конфлікт як фактор соціалізації студентської молоді: автореферат. дис. на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07 – "Педагогічна та вікова психологія" / Т. Ю. Гущина. – К., 2008. – С. 24.
14. Добровольська Н. О. Розвиток національної свідомості як складової національно-культурних традицій у процесі вивчення студентами спецкурсу "Українська мова" / Н. О. Добровольська // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – № 33. – С. 217–221.
15. Євтух М. Б. Проблеми виховання молоді в світлі Християнського вчення / М. Б. Євтух // Вісник православної педагогіки. – 2008. – № 1. – С. 10–12.
16. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – С. 127.
17. Зубарева О. Г. Проблеми творчості: соціально-філософський аспект: автореферат. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос.н. за спеціальністю 09.00.03 – "Соціальна філософія та філософія історії" / О. Г. Зубарева. – Дн.-ськ, – 2012 – С. 19.
18. Карлова В. В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії : [електронний ресурс] / В. В. Карлова // Національна академія державного управління при президенті України. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.akademy.gov.ua/ej/ej11/txt/10kvvsur.pdf>. – Назва з екрана.
19. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – С. 576.
20. Лихачев Б. Т. Введение в теорию и историю воспитательных ценностей. Теоретико-исторический анализ воспитательных ценностей в России в XIX-XX веках / Б. Т. Лихачев – Самара, 1997. – С. 84.
21. Нагорний Б. Г. Глобалізація та глобальна ідентичність / Б. Г. Нагорний // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – 2012. – № 993. – Вип. 29. – С. 9–11.
22. Никандров Н. Д. Проблема ценностей в подготовке учителя / Н. Д. Никандров. – 1994. – № 6. – С. 41–43.
23. Олексюк О. Є. Сучасні виховні концепції як методологічна основа створення технології виховного процесу / О. Є. Олексюк // Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету пед. наук. – Миколаїв, 2001.
24. Петракова Т. И. Духовные основы нравственного воспитания: монография / Т. И. Петракова. – М.: Импето, 1997. – С. 96.
25. Постовий В. Г. Ціннісні орієнтації української сім'ї (історико-педагогічний аспект) / В. Г. Постовий // Педагогіка та психологія. – 1997. – № 1. – С. 185.
26. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства, держави / Г. Ситник // Вісник НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 369–374.
27. Сурмін Ю. Ціннісні процеси пострадянського суспільства : методологічний аспект / Ю. Сурмін // Зб. наук. пр. НАДУ. – К.: Вид-во НАДУ. – 2003. – Вип. 1. – С. 87–98.
28. Українська та зарубіжна культура: навч. посібн. для вищ. навч. закл М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко, Ж. О. Безвершук, А. Є. Дорога, Г. С. Меднікова, В. П. Розумний, В. В. Чуприна, Г. Л. Кобко, О. Л. Шевнюк. – 3-є вид., вип. і доповн. – К.: Знання, 2003.
29. Чернілевський Д. В. Духовна культура особистості: навчальний посібник: вид. 2-ге / за ред. Д. В. Чернілевського – Вінниця: АМСКП. – 2010. – С. 460.
30. Яковенко А. І. Духовні цінності християнського людинознавства ХХ століття: автореф. дис. канд. філософ. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка / А. І. Яковенко. – К., 2007. – С. 16.

References

1. Andrushchenko V.P. Rozdumy pro osvitu: Statti, narisy, intervii / V.P.Andrushchenko. – 2-he vyd. dopovn. – K.:Znannia, 2008. – S.819.
2. Babenko N. B. Dukhovnyi svit molodi v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi / N.B.Babenko // Mystetstvo ta osvita. – 2010. – №2. – S. 10-12.
3. Babenko N. B. Osobystist v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: protsesy sotsializatsii ta stanovlennia / N. B. Babenko // Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv: nauk. zhurnal. – 2014. – № 1. –S. 258.

4. Baldyniuk O. D. Sotsialna robota u sferi dozvillia: slov.-dov. / uklad.: O.D. Baldyniuk. – Uman: Sofiia. – 2008. – S.147.
5. Berehova H. D. Tsinnisni oriiantsii u novomu svitohliadi suchasnoi osobystosti / H. D. Berehova // Kultura i suchasnist. – K.: DAKKKIM, 2013. – № 4. – S. 3-5.
6. Bielykh O.S. Tsinnisno-potrebnisna sfera yak faktor dukhovnoho formuvannia studentskoi molodi / O. S. Bielykh // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im.T.Shevchenka. Pedahohichni nauky. – 2013. – № 13(2). – S.198-205.
7. Boryshevskiy M. Dukhovni tsinnosti yak determinanta hromadianskoho vykhovannia osobystosti / M. Boryshevskiy // Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk.-metod. zb. – K.: APN Ukrainy, 1997. – S. 21-25.
8. Vykhovna robota v tekhnikumakh, koledzhakh // Z dosvidu roboty VNZ I-II r. a. – K.: Redaktsiino-vydavnychiy viddil Navchalno-vydavnychoho tsentru MAPU. – 2006. – № 5. – S. 157.
9. Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky: navch. posib. / O. Vyshnevskiy. – Drohobych: Kolo, 2003. – S. 528.
10. Halus O. M. Sotsializatsiia osobystosti: sutnist, kontseptualni pidkhody u naukovykh teoriiah, napriamakh, shkolakh / O. M. Halus // Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu "Ukraina". – Khmelnytsk. – 2010. – № 2. – S. 69-75.
11. Huberskiy L.H. Kultura. Ideolohiia. Osobystist: Metodoloho-svitohliadniy analiz / Huberskiy L.H., Andrushchenko V., Mykhalchenko M. – K., 2002.
12. Humeniuk H. Psykholohichne obruntuвання zakhodiv propahuvannia psykholohichnoho vykhovannia i zdorovoho sposobu zhyttia sered suchasnoi molodi: monohrafiia / S.D.Maksymenko, Boltivets S.I., Kokun O.M., Humeniuk H.V. ta inshi ; Za zah. red. S.D. Maksymenka. – K.: DP., inf.-analit. ahentstvo, 2012. – Vyp. 22. – S.108-118.
13. Hushchyna T.Yu. Vnutrishnoosobystisnyi konflikt yak faktor sotsializatsii studentskoi molodi.: avtoreferat. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kand. psykhn. nauk: spets.19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiia" / T. Yu. Hushchyna. – K. – 2008. – S.24.
14. Dobrovolska N. O. Rozvytok natsionalnoi svidomosti yak skladovoi natsionalno-kulturnykh tradytsii u protsesi vyvchennia studentamy spetskursu "Ukrainska mova" / N. O. Dobrovolska // Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2008. – № 33. – S. 217-221.
15. Yevtukh M. B. Problemy vykhovannia molodi v svitli Khrystyianskoho vchennia / M.B.Yevtukh // Visnyk pravoslavnoi pedahohiky. – 2008. – № 1. – S. 10-12.
16. Zdravomyslov A. G. Potrebnosti. Interesy. Tsennosti / Zdravomyslov A.G. – M.: Politizdat, 1986. – S. 127.
17. Zubarieva O. H. Problemy tvorchosti: sotsialno-filosofskiy aspekt / O.H. Zubarieva // Avtoreferat. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kand. filos.n. za spetsialnistiu 09.00.03- sotsialna filosofiia ta filosofiia istorii. – Dn.-sk, 2012 – S.19.
18. Karlova V. V. Dukhovni tsinnosti v strukturi natsionalnoi samosvidomosti: ukrainski realii / V. V. Karlova // Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry prezidentovi Ukrainy [Elekronyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.akademy.gov.ua/ej/ej11/txt/10kvvsur.pdf>. – Zaholovok z ekrana.
19. Kremen V.H. Filosofiia natsionalnoi idei. Liudyna. Osvita. Sotsium / V.H. Kremen. – K.: Hramota, 2007. – S.576.
20. Likhachev B. T. Vvedenie v teoriuu i istoriiu vospitatel'nykh tsennosti. Teoretiko-istoricheskii analiz vospitatel'nykh tsennosti v Rossii v XIX-XX vekakh / B.T. Likhachev. – Samara, 1997. – S.84.
21. Nahornyi B. H. Hlobalizatsiia ta hlobalna identychnist'/Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im.V.N.Karazina. Sotsiolohichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody / B.H.Nahornyi. – 2012. – № 993. – Vyp.29. – S. 9-11.
22. Nikandrov N.D. Problema tsennosti v podgotovke uchitelia / N.D. Nikandrov // Magistr. – 1994. – № 6. – S. 41-43.
23. Oleksiuk O.Ye. Suchasni vykhovni kontseptsii yak metodolohichna osnova stvorennia tekhnologii vykhovnoho protsesu / Oleksiuk O.Ye // Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu ped. nauk. – Mykolaiv, 2001.
24. Petrakova T. I. Dukhovnye osnovy nraivstvennogo vospitaniia: Monografiia / T.I.Petrakova. – M.: Impeto, 1997. – S.96.
25. Postovyi V. H. Tsinnisni oriiantsii ukrainskoi simi (istoryko-pedahohichniy aspekt) / V. H. Postovyi // Pedahohika ta psykholohiia. – 1997. – № 1. – S. 185.
26. Sytnyk H. Natsionalni tsinnosti yak osnova prohresyvnoho rozvytku osobystosti, suspilstva, derzhavy / H. Sytnyk // Visnyk NADU. – 2004. – № 2. – S. 369-374.
27. Surmin Yu. Tsinnisni protsesy postradianskoho suspilstva : metodolohichniy aspekt / Yu. Surmin // Zb. nauk. pr. NADU. – K.: Vyd-vo NADU. – 2003. – Vyp. 1. – S. 87-98.
28. Ukrainska ta zarubizhna kultura: Navch. posibn. dlia vyshch. navch. zakl. / M. M. Zakovych, I.A.Ziazun, O.M.Semashko, Zh.O.Bezvershuk, A.Ye.Doroha, H.S.Miednikova, V.P.Rozumnyi, V.V.Chupryna, H.L.Kobko, O.L.Shevniuk; 3-ye vyd., vypravlene i dopovn. – K.: Znannia, 2003.
29. Chernilevskiy D.V. Dukhovna kultura osobystosti: navchalnyi posibnyk: vyd.2-he / Za red. D.V.Chernilevskoho. – Vinnytsia: AMSKP, 2010. – S. 460.
30. Yakovenko A.I. Dukhovni tsinnosti khrystyianskoho liudynoznavstva XX stolittia. Avtoref, dys. kand. filosof. nauk. Kyiv, nats. un-t im. T.Shevchenka / A.I.Yakovenko. – K., 2007. – S.16.